

A PARASZTGAZDÁLKODÁS JAVÍTÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI

MIT KELLENE TENNÜNK és milyen eszközöket használunk arra, hogy a magyar kisbirtok termelése nagyobb eredményeket mutasson, ezáltal magának és családjának élet-színvonalát emelhesse és a nemzet jövedelmét gyarapíthassa? Ahhoz, hogy erre a kérdésre csak félig-meddig is helyesen válaszolhassunk, mélyéig kell ismernünk a parasztbirtok munkarendszerét, termelési és értékesítési módszerét, mert ennek alapján határozhatunk a cselekedet irányában. Mindenekelőtt számolnunk kell azzal, hogy a parasztgazdaság vezetőjénél a személyes képességek még sokkal nagyobb mértékben érvényesülnek, mint a nagyüzem vezetőjénél, mert a paraszt — mint ahogy Zörner mondja — (Probleme der bäuerlichen Wirtschaft in Deutschland című munkájában) „nemcsak az üzem szervezését és vezetését állapítja meg úgy, miként azt a nagybirtok vezetője megállapítja, hanem ő alkotja az üzem leglényegesebb munkarejéjét is és ő mint a kisüzem vezetője sokkal nagyobb mértékben gyakorol hatást a gazdálkodás keresztülvitelénél, mint a nagyüzem vezetője. Emellett az üzem és a háztartás, a vállalkozó és a munkaerő közötti határvonalak elmosódottsága a parasztgazdálkodás statisztikai megítéléséhez akadályokat és hibaforrásokat gördít“.

Mondjuk meg: A parasztgazdaság elméletileg a legnagyobb teljesítményekre képes és a valóságban a legnagyobb teljesítményeket el is éri ott, ahol a kisüzem előnyeit az emberi tudás és akarat kihasználja, hátrányait pedig kiküszöböli. Azok között a hasonlóságok között, melyek nagybirtok és kisbirtok között a gazdasági törvényszerűségek és az üzemtani szabályok uralma tekintetében vannak, egy nagy különbség az, hogy a kisbirtokon a föld, a tőke és a munka jelentőségének aránya más mint a nagybirtokon, és hogy a munkának, mint termelési tényezőnek súlya és belső értéke a kisbirtokon sokkal nagyobb. Nagyobb pedig azért, mert a mezőgazdasági kisüzemben a munkát nem bémunkások, hanem maga a birtokos és családjának tagjai végzik kötött munkaidő nélkül, akik mind közvetlen érdekeltek lévén a munka eredményében, ennek minőségét is emelik. Ennek az előnynek kihasználása pedig annál inkább szükséges, mert a gabonatermesztés technikai keresztülvitelénél a nagy területeknek kétségtelen előnyeik vannak a kis területekkel szemben. De ennek az előnynek kihasználása lehetséges is, mert a nagy fogyasztópiacok táplálkozási ízlésének megváltozása a zöldségkertészetnek, a gyümölcsstermesztésnek, a baromfitartásnak és

hasonló kisfarmeri termesztési ágaknak kedvez, melyeknél legfontosabb az a részletmunka, amit a kisgazda és családjának apraja-nagyja végez» hét. Ez olyan előnyt jelent, amit a nagyüzem ezen a téren képtelen behozni. Ez a körülmény nálunk is a kisbirtok javára billentheti vagy billenthetné a mérleget, ha a szükséges gazdasági ismeretek a kisgazdák szellemi befogadóképességéhez arányítva olyan mértékben hatolnának be a kisbirtok vezetőibe, mint amilyen mértékben az a nagy- és középbirtokosoknál vagy a gazdatisztekénél megvan és ha emellett az üzemanyagok nagybani beszerzése és a termelvények nagybani értékesítése egy kellőleg felépítendő szövetkezeti alkotás útján lehetőségessé válnék.

Amikor azonban a magyar kisbirtok termelési eljárásáról beszélünk és elemezni próbáljuk az ott levő üzemi életet, akkor figyelemmel kell lennünk azokra a különbségekre, melyek még ebben a kontár kezek által csonkára szabott kis ország egyes részei között is vannak. Mi ezeket a különbözőségeket a dunántúli és az alföldi országrész között akarjuk szemléltetni, mivel a kettő között a legnagyobbak a különbözőségek és mivel ennek van a legnagyobb jelentősége. Kétségtelenül történelmi, emberfajtatani, geológiai, éghajlati, művelődési, közlekedési és gazdasági okai vannak ennek a differenciálódásnak. De mert a különbség a dunántúli meg alföldi ember között tényleg megvan, ezzel számolnunk kell és munkánkat ehhez kell igazítani, hacsak nem akarunk eltérő viszonyok között sablonokat használni. Van egy homo transdanubianus, akinek sematikus képe a nyugodt, megfontolt, számítgató, minden talpalatnyi földet kihasználó, állatot kedvelő, falujához ragaszkodó, tágabb horizontokhoz nem szokott, társaival közös munkára hajló dunántúli paraszt vagy „polgár“, ahogy Túludunán a birtokos parasztot nevezik. És van azután az alföldi magyar, aki ott él a tanyai autarkiában, a földpántlika által fel nem szabdalt látóhatárral, ahol Petőfi szerint „az emberméltóság a legalacsonyabb kunyhóban is magasan tartja büszke fejét“ és „déliabók tengerében mint hajók lebegnek a tanyák“, ez a serény, eleven eszű, vállalkozó szellemű, nem a társas, hanem a magános életet kedvelő, páratlanul munkabíró ember, az alföldi paraszt, akinek tulajdonságait talán éppen úgy a napbőség és a szárazság adja meg, mint ahogy az alföldi gyümölcs zaxnatát, a búzasikér acélosságát, a sziki széna táplálóerejét, az alföldi ló csontszilárdságát ez az éghajlat adja meg bizony nem küzdelem és gond nélkül. Azt remélem, hogy a két alakban megfelelően ismertettem a két típust, amelytől a valóság persze sok eltérést mutat minden irányban.

A statisztika megmutatja, hogy a mezőgazdaság legfontosabb munkaterületén, a szántóföldön milyen eredménnyel dolgozik a kisbirtok és terméseredményei hogyan viszonyulnak a nagybirtok terméseredményeihez. A hivatalos statisztikai adatoknak végeredménye az, hogy 100 holdig terjedő kisbirtokon az 1000 holdat meghaladó nagybirtokkal szemben az 1927—1936 átlagában kevesebb volt a termés a legfontosabb szántóföldi növények közül: búzánál 1.92 mázsával = 25%. szemestengerinél 1.33 mázsával = 15.5%, burgonyánál 8 mázsával = 24%, lucernánál 2.1 mázsával = 11%. Látjuk tehát, hogy a

tíz utolsó év átlagában 15—25%-kal kisebb terméshozamok vannak a kisbirtokos mint a nagybirtokon és ezt nem abból a szempontból állítjuk premier plan-ba, hogy a nagybirtokot a kisbirtokkal szemben kiemeljük, hanem azért, hogy egy összehasonlítási alapunk legyen magának a kisbirtok gazdálkodásának megítéléséhez, mint ahogy a látásról szóló elmélet szerint, ha valaki magára a látószerve helyezi a színes tárgyat, nem fog látni és ahhoz, hogy lássunk, még egy átlátszónak, a levegőnek kell közben lennie.

Összehajlások és hasonlóságok persze vannak a dunántúli és az alföldi gazdálkodás között is, de általánosságban a gazdálkodási rendszerben, termelési módszerekben és eredményekben nyilvánvaló fejlődési különbség van a két országrész között és kétségtelenül inkább a Dunántúl javára. Az Alföldön az éghajlati szélsőségek miatt és egyéb körülményeken kívül a sok homok és szikealaj is rontja a gabona-termés átlagait. A homokot szőlőművelésre és gyümölcskertészetre sok helyen és eredményesen használják az Alföldön. A szikes földeket azonban kevésbé általánosan javítják és sok, szántóföldi művelésre nem, talán inkább csak legeltetésre alkalmas szikes földet feltörtek anélkül, hogy ezeknek gyökeres javításáról gondoskodtak volna. A szemes-tengeri termése a tíz utolsó év átlagában a dunántúli kisbirtokon 11.68 q, az alföldi kisbirtokon 8 62 q, a burgonyáé a dunántúli kisbirtokon 40.1 q, az Alföldön 33.2 q volt. Takarmánynövények területe a dunántúli kisüzemekben a szántóföld 14.5 %-a, az alföldiekben 6.9%-a és emellett a rét területe is nagyobb, másfelől igaz, hogy a legelőre az összes területeknek csak 2.8%-a esik a Dunántúlon és 4.5%-a az Alföldön, sajnos azonban, — mindnyájan tudjuk — hogy augusztusban már leginkább csak „tikkadt szöcskenyájak legelésznek“ ezeken a legelőkön. A Dunántúlra esik az ország összterületéből 40%, az 1936. évi állatösszeírás szerint az ország szarvasmarhaállományából 50.7%, sertésállományából 48%, míg az alföldi 45% összterület mellett az országos szarvasmarhalétszámnak csak 35.6%-a, a sertéslétszámnak 40%-a, viszont az ország loállományából 50% jut az Alföldre. Emellett tény az is, hogy a tartott állatok súlya, minősége és teljesítménye a dunántúli kisbirtokon nagyobb.

A kisbirtok, különösen a dunántúli kisbirtokok domináló állata a tehen: itt 100 holdra 13.18 drb jut, míg az Alföld kisüzemeiben csak 754 drb, ellenben a dunántúli nagybirtokon csak 4.06, az alföldi nagybirtokon 173 darab, összehasonlításra alkalmas lehet az az adat, amely a tehenek átlagos évi tejhozamára vonatkozik. Az OMGE üzemsziszatikájához adatokat szolgáltató üzemek közül átlagos tehenenkénti évi tejhozam a dunántúli nagyüzemknél 2979 liter volt, a kisüzemknél 1727 liter, a különbözet az utóbbiak hátrányára kerek 1000 liter, az alföldi nagyüzemknél 2861, a kisüzemknél 1497 liter, a különbözet 1364 liter. Megerősíti ezeket a M. kir. Központi Statisztikai Hivatal által végrehajtott tejtermelési statisztika, mely szerint a fejt tej napi mennyisége egy tehenre számítva a dunántúli kisbirtokon 5.8 liter, a dunántúli nagybirtokon 10 liter, az alföldi kisbirtokon 5.5, az ottani nagybirtokon 9.2 liter. Igásökörből és hízómarhából, valamint — természetesen — szegődményes marhából a nagybirtokon sokkal több

van. A kiscgazdák igásállata inkább a ló — a Dunántúl egy részén a tehén is — amit mutat az az üzemstatisztikai szám, hogy 100 hold mezőgazdasági területen a dunántúli nagybirtok 2.54 drb igáslovat, az Alföld 1.67 darabot tart, míg a dunántúli kisüzem 734 drb-t, az alföldi pedig 7.51 drb-t. Az igásállatok számát illetően tehát nincs baj a kiscgazdaságoknál, vagyis helyesebben mondva a baj talán éppen az, hogy a kisebb területű parasztbirtokoknak aránylag túl sok igásállatot kell tartaniok, egyrészt, mivel egy pár lónál vagy egy pár ökörnél kisebb igáselőegység nincs, másrészt mivel a szétdarabolt határokon sokkal több igáselő szükséges. A nagybirtokon pedig persze még a gép-elő használata is csökkentheti a igáselőszükségletet.

A kisbirtok szántóföldi termelésének nemcsak a nyugateurópai kiscgazdák, hanem a hazai nagybirtok mögött elmaradó kedvezőtlen eredményét elsősorban a nem kellő módon és időben végzett talajmunkának kell tulajdonítani és emellett a köztudomás szerint ki nem elégítő talajművelés mellett a kisbirtokokon — az Alföldön különösen — az aránylag nagyszámú igavonó állatállomány részben haszontalanul köt le a kelletnél több tőkét és munkaerőt. Különösen így van ez ott, ahol a gazdálkodás — mint például az Alföldön — egyoldalú, ahol azoknak a munkanapoknak a száma, ahol ez az aránylag nagy igáselő célszerűen használható az üzemen, gyakran igen korlátolt és az állatot mégis az egész éven át tartani kell, ami igen tetemes költséget jelent.

A Központi Statisztikai Hivatal kimutatása szerint 28%-kal több gabonát termelnek a kisüzemek a Dunántúl, mint a nagyüzemek, de 29%-kal több búzát termelnek az alföldi parasztgazdaságok, mint az ottani nagybirtokok. A kenyérgabona aránylag nagy területe elsősorban talán a kiscgazda-autarkiaának a következménye, különösen a mi parasztságunk egyhangú és az Alföldön legerősebben a fehérkenyéren és tésztán alapuló táplálkozása mellett. Az a jelentékeny különbség azonban, mely az alföldi, meg a dunántúli kisüzemeknek csaknem egyforma gabonaterülete mellett a búzatermesztés tekintetében mutatkozik az Alföldön, az éghajlati különbségen kívül az egész termelési rendszerből magyarázható. Az alföldi talaj általában mélyebb talajrétegű, jobb és erősebb, mint a dunántúli, bár az Alföldön is vannak nagy kiterjedésű területek, melyek a jelenleginél sokkal erősebb trágyázást kívánnak. Az alföldi parasztgazdaságokban a kellő trágyázás hiányát a búza megdőlésének veszélyével is indokolják, ami azonban valószínűleg csak nagyon kevés helyen fordulna elő és megelőzéséhez itt is lehetne a vastagabb és főleg erősebb szalmájú nemesített búzaféleségekkel védekezni. Igazán érdekes, hogy gr. Dessewffy Józsefnek a Széchenyi „Hitel“-jével foglalkozó, 1831-ben megjelent „Taglalat“-jában a nagyszájú maradi magyar típusaként bemutatott Kolompos szó szerint ezeket mondja egy párbeszédében: „Az magyarnak sok föld kell és éppen azért, hogy ne kényteleníttessék trágyázni; mert megdül a magyar élet az trágyázott földön“. Illesszük ehhez mindjárt Czizmadia András orosházi kiscgazda képviselőnek, az Országos Magyar Gazdasági Egyesületben 1936. évi közgyűlésén mondott szavait: „A kiscgazdák nálunk eladják a gyenge borjút és ezáltal csökken a marhaállomány, de csökken a trágya és romlik a föld termelőképesége is“. Minthogy

az alföldi parasztgazdaságokban még ma is erősen dívó búza-kukoricagazdálkodás mellett a búza nem jut olyan kedvező előveteménybe, mint amilyen például a borsó, a len, a takarmány vagy más növények termesztésével lehetséges volna, azért (különösen kedvező időjárástól eltekintve) kisebbek itt a termésátlagok, mint az általában sekélyebb termőtalaj rétegű, erősebb trágyázást igénylő és változatosabban használt dunántúli földeken. A hüvelyesek, magvak, ipari növények és takarmánynövények termőterületének arányai mutatják, hogy a termelési rendszernek többoldalú kifejlesztése a kisbirtokon és különösen az alföldi kisbirtokon milyen irányban haladhatna.

A takarmánynövények termesztésének kiterjesztése látszik itt a legindokoltabbnak és legszükségesebbnek, mert ez a talaj kedvezőbb erőállapotára, a tartható állatok nagyobb számára, a tartott állatok jobb teljesítményeire, a föld jobb trágyázására és ezáltal a mezőgazdasági termelés jobb hozamaira, végeredményben a parasztság jobb életmódjára és vagyonosodására lenne kétségtelenül kedvező hatással. Az alföldi kisbirtok csak feleannyi területen termeszt takarmányt, mint a nagybirtok és csak feleannyit, mint a dunántúli kisbirtok, holott már az alföldi nagybirtok sem valami erős takarmánytermesztő és a dunántúli kisüzem is mintegy 40%-kal kevesebb takarmányt termeszt szántóföldjén, mint a nagyüzem. Ez a helyzet azonban logikus következése az alföldi parasztbirtok gazdálkodási rendszerének. Mert az alföldi kisgazdaságok igen nagy részén egyoldalúan búzát és kukoricát termesztenek évről-évre s viszont ha ezekben más kapások, kereskedelmi és ipari növények, takarmánymagvak termesztése is elterjedne, akkor az ehhez szükséges trágyához már nagyobb számú állat megfelelő takarmányozása és nagyobb takarmányterület kellene. A Duna-Tisza-közén a homokon is túlzott gabona- és kukoricatermesztés folyik és a kevés állat és kevés takarmány jellemző még ott is, ahol intenzív növénytermesztési kultúra van már bevezetve: szőlő-, gyümölcs-, zöldségtermesztés, ami a sok trágyát kívánja és meg is hálálja. Sajnos azonban, hogy ennek felismerése ma még az Alföld igen sok vidékén nincsen meg, bár haladás mégis kétségtelenül van, ha nem is mindenütt.

Nem lehet magunkat abba az illúzióba ringatnunk, hogy a kisbirtok túl a Dunán, az Alföldön vagy az északi dombos vidéken rövid idő alatt behozhatja azt a kereken 2 q szemesterménykülönbözetet, amit hátrányára ki lehet mutatni, mégha sikerülne is a gyorsabb haladás, illetőleg javulás útjához elvezetnünk. Bármilyen fontos és különösen a parasztgazdaságokban eredményesen üzhető is a gyümölcs-termelés, a zöldségtermelés, a bortermelés is és a baromfitenyésztés, ezeknek jelentősége néhány vidéktől eltekintve mégis csak kisebb, mint a gabonatermesztése és az állattartása. Az 1936/37. évben a gyümölcs-termesztés Összes bevételét 20 millió pengőre, a zöldség-termesztését 40 millió pengőre, a baromfitartását 80 millió pengőre, a bortermelését 65 millió pengőre becsülték. A kereken 60 millió mázsa gabonatermésnek csupán 10%-kal, 1 q-val emelése pedig legalább 100 millió többletet jelentene, a kisgazdák kezén levő mintegy 700.000 tehén tejhozamának emelése a nagybirtokon levő tejhozam színvonalára pedig további 50—60 milliót.

A termelési módszerek javítása maga azonban még nem elég a kisgazdaságok boldogulásához, ha legalább részben nem tudják enyhíteni azt a hátrányt, melyben a kisüzemek a nagyokkal szemben vannak, amikor valamit venniük és eladniuk kell. A zsákszám eladott gabona, a kosarakban piacra hozott gyümölcs, a kicsinyben eladott bor, a vásárra cipelt és darabonként értékesített marha vagy disznó olyan leszorított értékesítési lehetőséget nyújt a kisgazdáknak, ami már maga nagy tehertélt jelent rájuk nézve. És ezzel párhuzamosan a zsákonként vett műtrágya, a darabonként vett zsák, a falusi boltban vett vasanyag) a kiló- vagy dekaszám vett főzelékmag, a darabonként beszerzett gyümölcsfa-csemete, a ruházkodás kis tételei mind nyomják a kisgazdaság jövedelmezőségét és a parasztcsalád életmódját. Szövetkezetek megszervezése abból a célból, hogy a parasztlakosságnak ilyen tehertételei csökkenjenek és hogyha gőzekével nem is, de legalább traktorral a jobb talajmunkát, az állatnevelés egyesületeivel a minőség emelését, a közös értékesítésre irányuló szolidaritással a jobb értékesítést elérjék — egy munkaprogram elengedhetetlen részei.

Bajokat meglátni és bajok okát felfedezni sokszor könnyebb, mint azokat orvosolni. Valamiképpen azonban az emberi élet fennmaradásához szükséges az élethez való ragaszkodás, az élet akarása, úgy a parasztgazdaságok bajainak orvoslásához az eddiginél sokkal nagyobb mértékben szükséges volna, hogy akiknek bajait közérdekből és az irántuk való őszinte szeretetből orvosolni akarjuk, maguk is felismerjék ennek szükségességét és résztvegyenek a bajok leküzdésére irányuló munkában. Kiszámítható, hogy a parasztgazdaságok termelésének tökéletesítésével és eredményeinek növelésével a nemzeti bevétel évenként több száz millió pengővel emelkedhetnék. De ne beszéljünk csupán pengővalutában, hanem beszéljünk élet- és lélekvalutában is: beszéljünk arról, hogy a javuló termelés fokozódó eredménye a parasztgazdaságokban erősebb tökegyűjtés! lehetőséget, magasabb életszínvonalat hozna magával, anyagiakban és kulturális javakban egyaránt. Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület most elhatározta, hogy a kérdés jelentőségéhez mérten országos értekezleten fog ezzel foglalkozni. A földművelésügyi kormányzat a közigazgatással, a hivatalos mezőgazdasági érdekképviselő a gazdatársadalmi szervezetekkel és a szövetkezeti szervezetekkel a mai rendkívül szűkreszabott anyagi eszközökkel is tudna valami eredményt ezen a téren elérni, különösen ha egy szerves munkaprogram és céltudatos irányítás munkaközösségben tömörítené az összes tényezőket. Átfogó és mélyreható bajok orvoslását a szervezet megerősítésével célzó munkához azonban az eddigi anyagi eszközöknek tetemes emelését kell kívánnunk.

Ha nem is népszerűség szolgálata, de lelki szükségesség és kötelesség, hogy az igazat megmondjuk a parasztgazdálkodásról és annak hibáit felfedjük, ha felfedeztük. Nem akarhatjuk — mint ahogy a Hitel mondja — „philanthropiai érzésből a parasztgazda vállairól a munka terhét levenni“; de akarnunk kell a magyar földhöz tapadt sorsát javítani; ezzel az ország sorsa is jobbrafordulhat.

ÉBER ERNŐ